

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V zamejstvu celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 18. februarja 1938.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana štev. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Smisel opozicije

Namen vsaktere politične opozicije je, da prevzame kedaj sama politično vodstvo in s tem seveda tudi politično odgovornost. Opozicija, ki bi takega namena ne imela, bi ne bila stvarna in torej tudi ne več resna. Ostalo bi kvečjemu nekaj bolj ali manj pametnih nasvetov, za katere so se vladajoči že zmeraj samo natančno toliko zmenili, kolikor jim je v lastno korist kazalo. To pa ni bilo še nikoli veliko.

Vse drugače pa je, kadar se zbira za opozicijo politična moč, ki bi z vztrajno in pravično kritiko utegnili omajati nasprotniku politične podlage. Takrat mora vladajoča struja biti vse drugače na kritiko nasprotnikov pozorna — pod pogojem seveda, da ima v dotični državi ljudstvo kaj besede. In ker je pri vladi zmeraj dobro in koristno biti, se vladajoči v takih primerih tudi zmeraj trudijo, da uresničijo sami čim največ tistega, kar opozicija po resnici in pravici zahteva. In če tega že ne dela iz ljubezni do ljudstva, pa vsaj zato, ker se ga boji.

V pravi ljudski državi se program vsaktere vladajoče struje po navadi kaj kmalu izčrepa. Treba ga je zategadelj premisliti in pretehtati, očistiti smeti in troske, pa s tako obnovljenim in prečiščenim spet stopiti pred ljudstvo in se boriti za njegovo zaupanje. Le kjer se tako godi, je državno in občestveno življenje kipeče in zdravo. Le tam so močni narodi in države. Lep zgled za tak način politične dejavnosti in borbe imamo na Angleškem. Zmeraj je tam pripravljena vladajoča stranka, da jo morebiti že prihodnje volitve potisnejo na opozicijski klop. Tako pripravljena, da ima to kar za samoobsebnost stvar. Psihologično nujen nasledek takega načina političnega dela je vzajemno spoštovanje vlade in opozicije. To pa ima spet za nadaljnji nasledek, da stoji v takih deželah politična npravstvenost na vse višji ravni.

Prav je, če ima vsaktero politično telo svoj program, svoje misli in načrte za najboljše. Prav pa ni, če se ima za nezmotljivo. Kajti spet je psihologično neizogibni nasledek takega naziranja nestrpnost. — nasprotnik je vendar v zmoti in zategadelj škodljiv, uničiti ga je torej treba! — umska okrepelost, — počemu bi se razvijalo, če je pa že kar tako popolno! — in seveda tudi nasilnost in želja po oblasti za vsako ceno, — mi vse najboljše poznamo in znamo; proti nasprotniku, ki je slab in nič ne zna, so zategadelj dovoljena tudi nenravna sredstva in načini boja!

Kratko in malo, struje in stranke, ki hočejo ne samo doseči, ampak tudi obdržati vladavo za vsako ceno, ki niti ne računajo z mogočnostjo in potrebo, da jih pri vladanju nasprotnik zamenja, take so zmeraj tako ljudstvu, kakor državi škodljive.

Tudi v naši državi imamo opozicijo. Ne mislimo pri tem na razne nacionalne stranke in organizacije, kakor JNS ali Zbor in podobne. Kajti te štejejo in pomenijo pri nas samo toliko, kolikor ljudska volja ni mogoča in veljave. Mislimo na drugo opozicijo, ki sicer ni zakonito priznana, katere pomen je pa vendar dovolj resničen in stvaren, da mora politika računati z njo, na tisto opozicijo torej, ki si je postavila za načelo popolno ljudsko vladavo vseh treh jugoslovanskih narodov brez vsake majorizacije in nadvladja.

Ta opozicija se »Samoupravi« niti malo ne dopada. »Samouprava« je glasilo vladne stranke, zato je zelo razumljivo, da se ji ne dopada. In po štiri do pet sestavkov prinaša v eni številki dan za dnem, ki razlaga v njih, kako je ta opozicija brez pomena in veljave ter brez zaslobe v ljudstvu. Najbolj pa ni »Samoupravi« všeč, da hoče opozicija prevzeti vladavo. To ji kar naravnost zamerja. Kako more in si upa opozicija siliti k vladi, ki je vendar že zasedena. Opozicija bi se »Samoupravi« kvečjemu spet dopadla, če bi svoje pregrešne vladateljne misli popolnoma opustila, svoje opozicionalno delo pa omejila na to, da pove na skromen način tu pa tam svoje misli.

Dobesedno takole piše »Samouprava« v četrtek 5. t. m. na uvodnem mestu:

»Kdorkoli vstane iz opozicije, da govori o tem ali onem, navsezadnje oblikuje en sam ceterum censeo: da bi on moral priti do oblasti, pa bi že pokazal, kakšen minister bi bil in kako bi znal vladati. Niti eden od teh govornikov noče, da bi govoril nekako s takole omejitvijo: »Jaz ne zahtevam nič od te dežele, samo svoje mnenje hočem povedati. Nočem biti niti minister niti ban niti senator, ampak hočem samo, da povem svoje mnenje!«

Res, če kaj, verjamemo, da bi bila taka skromna opozicija »Samoupravi« všeč. Zdi se nam tudi, da skoraj ni na svetu človeka in struje, ki bi ji taka opozicija ne bila všeč. A prav tako se nam zdi, da je ni resne opozicije na svetu, ki bi svoje delo za ljudstvo štel za opravljeno z nekaj lepimi besedami in ponižnimi nasveti.

V demokratičnih deželah, v Angliji, Ameriki, Franciji, Švici, Češkoslovaški, bi tako podtikanje opoziciji sploh ne bilo mogoče, ker bi se z njim

Za slovensko pravico

Dne 11. svečana tega leta je imel v belgrajski skupščini poslanec iz Slovenije g. inž. Fran Zupančič, ki je ud kluba neodvisnih, daljši govor v splošni preračunski debati, ki je vreden, da ga omenimo. G. inž. Zupančič je govoril v pravem slovenskem smislu. Udaril je po centralizmu, zahteval finančno samostojnost pokrajin in finančno samostojnost Slovenije ter zahteval, da predrugačijo takoj finance v tej smeri. Belgrad zahteva velikanske zneske, daje pa le beraške drobtinice. Še zemljiški davek ni pravično razdeljen, kaj šele na primer poslovni davek. Finančni minister je v svojem ekspezeju poudarjal, da je bila v državi letina lansko leto dobra, slovenskega kmeta so pa zadevale elementarne nesreče, peronospora, povodnji in toča. Rajnka Avstrija je lagala sama sebi in je razpadla, ker ni računala s svojimi narodi. Cesar Franc Jožef je leta 1849. razgnal državni zbor v Kromerizu, ki je sklenil federativno ustavo in hotel ustvariti državno zvezo svobodnih narodov. Čeprav je še v začetku leta 1918. izjavil angleški minister Lloyd George, da razbitje Avstrije ni vojni cilj zaveznikov, je razpadla Avstrija, ker ni upoštevala narodnostnega načela. 29. oktobra 1918 so se osvobodili vsi Slovani avstro-ogrške monarhije na podstavi štirinajstih Wilsonovih načel. Hrvaški sabor je pretrgal vse zveze Hrvaške, Slavonije in Dalmacije z Avstro-Ogrsko in ustanovil neodvisno, suvereno državo. Prav ta čas smo tudi Slovenci kot svobodni narod na osnovi samoodločbe ustanovili Združeno Slovenijo kot svojo suvereno državo. Isto so storili Čehi in Poljaki. Ko je bilo vse to že izvršeno, je bil šele sklenjen pristop v skupno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Svetozar Pribičević je dejal: »Ko govorimo o državi Hrvatov, Slovencev in Srbov, nočemo, da bi zapostavili eno izmed teh treh imen drugemu ali pa da jih nadomestimo s kakšnim četrtem imenom, ker nočemo, da bi z ukazom rešili vprašanje, ki ga more rešiti le kulturni razvitek narodov.« Prišli pa smo pozneje tako daleč, da ni bilo nemogoče zamenjati hrvaškega imena s kom drugim in da je prišel v člen 3. ustave iz l. 1931. srbsko-hrvaško-slovenski jezik in je bila odrečena enakopravnost slovenskemu jeziku. Ze 21. vinotoka l. 1937. sem predložil — je dejal govornik — interpelacijo predsedniku ministrskega sveta zaradi enakopravnosti slovenskega jezika, pa do danes še nimam odgovora.

Danes je jasno, da je bila storjena velika napaka, ker sta bila izigrana krfska deklaracija in ženevski pakt glede notranje ureditve države, ker je bila navadna večina v ustavodajnem zboru

Javno predavanje

»Slovenskega društva« o vprašanju malih narodov bo v torek 1. letošnjega marca. Nanj opozarjamo.

vsakdo onemogočil pred ljudstvom. Da je mogoče pri nas, dokazuje samo, kako smo še daleč od prave demokratične misli. Dokaz je dalje nizke politične kulture naših strank, dokaz, ki mora navsezadnje izzveneti v zahtevo, da je treba pri nas vse, a zlasti strankarsko življenje postaviti na popolnoma nove miselne in npravstvene podlage, če naj že res kedaj odloča ljudstvo, kdo naj vlada.

Vsi pravi demokrati si pa žele prave, stvarne, resne opozicije. Torej take, ki ni samo pripravljena prevzeti vladavo in s tem vodstvo dovolj zavožene naše politike v roke, ampak, ki celo to naravnost hoče in zahteva, ker pač čuti in ve, da ne more drugače izvršiti svojega političnega poslanstva.

razglašena za kvalificirano večino, s katero je bila oktroirana vidovdanska ustava večini Slovencev in večini Hrvatov. To je tragika naše preteklosti, katere nasledki so vidni sedaj. Nezadovoljni so Slovenci, Hrvati, pa tudi Srbi. V tej zbornici sem slišal očitke — je poudaril govornik —, da se Slovincem godi dobro v centralistični Jugoslaviji in bi se jim godilo dobro v federalistični Jugoslaviji. Rečeno je bilo, da imamo Slovenci v taki ali drugačni državi vedno svoj maksimum in da smo dosegli svoj narodni ideal ter da imamo korist od tega, če ne pride do »sporazuma«, pod katerim razumejo le »hrvaško vprašanje«, kakor da bi nas Slovencev kot tretjega faktorja v državi sploh ne bilo. V tem pogledu moram odločno izjaviti, da Slovenci nismo zadovoljni s centralizmom in še več moram izjaviti, da smo Slovenci najbolj nesrečen narod v Evropi. Razkosani smo na štiri države in pahnjani v tako stanje, kot so bili Srbi pred vojno. Prav zaradi tega smo pričakovali več razumevanja od Belgrada. Očitati so nam, da smo vedno le dobičkarji, ker da je bila od leta 1918. politika vedno taka, da smo bili Slovenci za klešče Srbom zoper Hrvate. Slovenci pa čutimo, da so bile te klešče v preteklosti ne samo hrvaška, ampak tudi naša nesreča. Tudi v Sloveniji je velikanska večina zoper centralizem. Gre za silo ali za sodelovanje. Mislim, da je potrebno predvsem, da se ustvari odkritosrčno sodelovanje in absolutna enakopravnost med Hrvati, Slovenci in Srbi. Srbom, kar je srbskega, Hrvatom, kar je hrvaškega, Slovincem, kar je slovenskega, državi pa, kar je državne.

Slovenci smo narod z lastno narodno zavestjo od nekdanj in imamo svojo lastno zgodovino kot Hrvati in kot Srbi. Da to dejstvo vzdržimo, ni le naša pravica, ampak naša dolžnost. Treba je upoštevati stvarnost v politiki. Samo tako je mogoče, da bomo mogli priti do jedra teh vprašanj in da jih pravično rešimo. Sedanja centralistična ustava ne zadovoljuje ne Slovencev ne Hrvatov glede osnovnih podlag enakopravnosti. Zaradi tega je potreben sporazum glede izpremembe ustave. Ta sporazum mora zadovoljiti večino Slovencev, Hrvatov in Srbov. Pod tem pogojem je bila ustanovljena naša državna skupnost. Za to skupnost smo doprinesli Slovenci največje žrtve. Slovensko ozemlje je bilo za to ceno razdeljeno na štiri dele. Ali naj postanemo še izdajalci svojih bratov v zamejstvu, če se odrečemo svoji narodnosti, svoji samobitnosti? Janičarji so pri nas osvojeni že od turških bojev. Tudi nam Slovincem je pripoznal Wilson pravico samoodločbe. Na podlagi te pravice smo razglasili Slovenci svojo lastno suve-

Najboljši šivalni stroji in kolesa

ADLER

po izredno nizkih
cenah pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Večletno jamstvo!

Pouk v umetnem vezenju brezplačni!

reno državo Združeno Slovenijo prej, preden smo stópili v državno skupnost Srbov, Hrvatov in Slovencev. Slovenci imamo svojo, samosvojo narodno zavest, in vsa Evropa nas je od nekdaj pripoznala za poseben narod. Če bi to ne bili, ne bi bili mogli razglasiti svojega ozemlja za suvereno, svobodno državo s središčem v Ljubljani. Nihče na svetu nam ni tega dejanja izpodbiral. Na vseh področjih smo se borili kot najbolj zahodni slovanski narod ramo ob ramo s Čehi, da ubranimo vzhodne Slovence pred pritiskom Germanov in Romanov. Slovenske samouprave so bile zgledne, uprava pri nas je bila odlična in vse to nas je delalo sposobne, da smo stopili v vrste zahodnoevropskih kulturnih narodov, ki so nas morali pripoznati. Zaradi tega naš narod ne zasluži tega, kar ga je pozneje zadelo. Mislím, da mora vsak pripoznati, da nam je dala centralistična

D.L.:

Iz poljske zgodovine

X.

Edino še kolikor toliko mirno življenje je so imeli Poljaki v Avstriji — v Galiciji. Imeli, odnosno znali so si pridobiti popolno avtonomijo: uradni jezik po vseh uradih od najvišjega do najnižjega je bil poljski: ljudske, srednje in visoke šole so bile poljske. Seveda svobodni vendar niso bili, saj so bile po poljski zemlji avstrijske garnizije, poveljevanje pri vojaki je bilo nemško, oficirji so bili sicer mnogokrat res Poljaki, a vzgojeni so bili v avstrijskih nemških vojaških šolah. Eno pa je gotovo in znano, da so bili avstrijski oficirji stalež zase in niso imeli dostopa v poljsko družbo. Da, tako daleč je prišlo, da so veljale galicijske garnizije za kazenske in se je vsak častnik bal priti v Galicijo, zlasti v vzhodne kraje.

Sicer pa bo kedaj potrebno razčistiti tudi to vprašanje, zakaj je bila Galicija tako zanemarjena. Avstrija je dajala Poljakom v nekem oziru svobodo, a je prav malo skrbelo za notranjo ureditev, in nerednost in umazanost teh krajev ji je bila še prav ljuba, ker ni hotela zanje nič žrtvo-

uprava slabše stvari, kot smo jih imeli poprej. Lahko je podreti tisto, kar je bilo zgrajeno v stoletju, je pa težko vse to zgraditi. Centralizem pri nas dobro podira in nadomešča s slabim. Sporazum in sodelovanje sta pod centralizmom nemogoča. Prepričali smo se, da je centralizem tudi državni celoti v škodo.

Slovenci, Hrvati in Srbi so se zedinili zato, da osnujejo demokratično državno skupnost. Jugoslavija more opravičiti svoj obstoj le tedaj, če bo zveza treh enakopravnih narodov, Srbov, Hrvatov in Slovencev. Svoje dni je trilateral pred svetovno vojno tudi nameraval jugoslovansko državo pod omenjenim pogojem. Slovincem je pa dajal še poročstvo, da bi ostali vsi skupaj v eni državi. Potem pa smo doživeli Slovenci največjo katastrofo, da smo bili razdeljeni na štiri države. To našo strašno usodo najnesrečnejšega naroda v Evropi globoko občutijo vsi poštjeni Slovenci, kar moram odkrito ugotoviti. Ne najdem besed, da vam povem kot bratom, kar nam že 20 let razjeda dušo. Ne eden izmed državníkov ni do danes pokazal dejansko, da upravlja državno skupnost Srbov, Hrvatov in Slovencev. Vse, kar je bilo v ti smeri govorenega, ni bilo odkrito mišljeno, še manj pa z dejanji dokazano.

Poslanec inž. Zupančič se je skliceval še na Češkoslovaško in je še v posameznostih omenjal davčna bremena, ki jih nosi Slovenija. Njegov govor so odobrvali tudi srbski poslanci iz neodvisnega kluba, posebno dr. Acimović, Zdravković in Lazić, seveda pa tudi tisti poslanci iz Slovenije, ki niso v JNS. Skupina JNS se je pa med govorom odstranila iz dvorane. JNS-ar Velja Popović je pa glasno protestiral zoper trditve poslanca inž. Zupančiča. Potrebno bi bilo, da o »slovenskem vprašanju«, ki je prav tako pereče kot hrvaško in je še bolj boleče, govore tudi v belgrajski skupščini pri vsaki priložnosti vsi, ki še po slovensko čutijo in mislijo.

Vsi resnični Slovenci, prispevajte za odkup Prešernove rojstne hiše!

Prispevke pošiljajte po poštinih položnicah »Hranilnici dravske banovine v Ljubljani« in označite kot namen plačila: Odkup Prešernove rojstne hiše. Poštno položnico (brez številke in lastnika poštnega računa) dobite pri vsakem poštnem uradu za 25 par. Nanjo napišete kot številko čekovnega računa 10.680 in kot lastnika čekovnega računa: Hranilnico dravske banovine v Ljubljani ter označite na tako izpolnjeni položnici tudi namen plačila: Odkup Prešernove rojstne hiše.

Vsak pravi Slovenec naj ima za sveto dolžnost, da pošlje za odkup in ohranitev Prešernove rojstne hiše vsaj nekaj dinarjev. Če da 20.000 slovenskih ljudi le po 10 dinarjev, bo nabranih dve sto tisoč dinarjev, ki jih je treba za omenjeni namen.

pod vlado treh tujcev, ki so poznali le sebe in svoje koristi, za druge so pa imeli le drobtinice ali pa bič.

Romantična literatura od Mickiewicza dalje je bolj ali manj preveč uspavala poljskega duha, nasledniki so uvideli, da je potreba realnosti, dela, žrtve, korenite priprave. Sienkiewicz je v svojih znanih historičnih romanih dvigal ponos tlačenege Poljaka. Njegova dela, polna romantike, a vendar tudi pravega realizma, so preplavila v tisočih izvodih, prevedena v razne jezike, in kazala Poljaka vsemu svetu ter vzbujala občudovanje za ta narod, ki je bil nekdaj svoboden, a je ne toliko po lastni krivdi, kolikor po grabežljivosti sibičnih sosedov izgubil svojo svobodo.

Tako se je bližalo leto 1914., nesrečno leto začetka svetovne vojne, a obenem tudi leto osvobodjenja slovanskih narodov.

Poljaki so imeli zunaj mnogo požrtvovalnih bogatih ljudi, ki so zbirali denar za svojo bodočo svobodno državo, katera je morala priti — tako trdno so upali.

V Galiciji so imeli posebno društvo »strelceva«, ki jih je organiziral bivši študent varšavske univerze, poznejši sibirski izgnanec, urednik v Varšavi izhajajočega socialističnega lista »Robotnik« — Jozef Pilsudski.

Kakor svoje dni Dąbrowski, ki je organiziral svoje legije in jih ponudil francoskemu revolucionarnemu generalu, poznejšemu cesarju Napoleonu Bonaparteju, da bi jih pozneje lahko uporabil za osvoboditev svoje podjarmljene domovine, tako je tudi sedaj Pilsudski organiziral svoje legioniste in jih ponudil Avstriji v boju proti Rusiji, obenem pa tudi Pruski, ki je bila zaveznica Avstrije proti Rusiji. Njegov namen je bil, da se bori najprej proti najhujšemu poljskemu sovražniku — caristični Rusiji, potem pa obrne kopje proti Pruski in Avstriji.

V tej svetovni vojni so občutili Poljaki vso tragiko podjarmljenega naroda. Obleženi so bili v ruske, pruske in avstrijske uniforme in so se pobijali kot »podložniki« treh držav med seboj; isti primer, ki smo ga občutili pri nas na jugu.

Legije so dosegle lepe uspehe. Ko pa so l. 1917. ustanovile Avstrija in Nemčija tako imenovano

Nekaj pogledov nazaj

Spisal Hinko Sevar. — (Dalje.)

Nisem se dosti motil v predstavi glavarja. Sloke postavle, zamolke polti, temna brada. Danes se je gotovo ostrigel in počesal; doma je pa grd in divji. Ta torej namestuje cesarja; zakaj nima uniforme in sablje in čake s pisanimi peresi? Mogoče zato, ker smo Slovenci. Nak, ta mož že ne pove vsega po pravici cesarju. Podvomil sem v verodostojnost učitelja, ki nam je opisal glavarja drugače.

Poslušali smo napeto, ko je govoril rudniški ravnatelj. Večina smo ga poznali, pokazali so nam ga pa tudi učitelji pred šolo. Naposled pade toli pričakovana beseda. Tedajci se razlegne iz naših vrst: Živio! Zadržli smo se, kakor da nam je kdo stopil na prste. Zdrzne se rudniški ravnatelj, ozre se po nas, nato pa ošine jezno učitelje. Ozrl se je tudi glavar z vprašujočim pogledom.

Nadzorovanje je izpadlo dobro; le s slovenskim živijo glavar ni bil zadovoljen. Vodja Plhak bi bil molčal, toda glavar ga je pokaral, češ da je učni jezik nemški. Na opravičbo, da je to naredil župnik, je pripomnil glavar, da sta učni red in voditelj nad katehetom. S tem je bila stvar opravljena.

Okrajni glavar je bil tedaj Fränzl vitez pl. Vestencek, zagrizen Nemec in hud nasprotnik Slovencev. Pozneje je igral v javnem življenju na Kranjskem še veliko vlogo; zlasti slab glas si je ustvaril z raznimi volitvami, ki jih je vodil. Nazadnje je tudi njega zadelo plačilo — zaradi velikih nerednosti v službi je pobegnul v Ameriko. Tam se je prebijal skozi življenje kot pleskar in vrtar, pomival je posode po hotelih in opravljal druga niska dela, dokler ni utonil sleherni glas o njem.

Décembrski kres v čast Rusom in njihove zmage

nad Turki je kmalu rodil prvi sad. Prišle so občinske volitve. Vse Zagorje pokonci! Naš dom se je spremenil v pravo sejmišče. Oče je navduševal, dajal navodila, jездil po vaseh. Sleherni dan je bil v župnišču, kaplan Mazek je tekal od hiše do hiše. Skoraj vse stroške je nosil župnik Gros. Ne morem opisati velikanskega veselja, ki je zavladalo zvečer, ko se je zvedelo, da je zmagal prvič Slovenec Matija Medved nad rudniškim kandidatom Mihaelom Morscherjem, ranocelnikom, ki je bil seveda nemški Kočevar in poslušno orodje v rokah Nemcev zoper Slovence. Zmaga je bila tem pomembnejša, ker je bil boj zoper Morscherja zelo težak; mož je bil namreč mirne narave, ljubezniv in priljubljen pri vseh, ki so ga poznali. Pa vendar — kdo bi si bil mislil, da bo daljna Plevna našla zmagovalen odmev še v skritej Zagorju...

Moj oče Jakob je bil rojen okoli leta 1820. v Kašah pri Semiču od kmečkih staršev. Vojake je služil kljub na 14 let določeni dobi skoraj 20 let, ves čas pri domačem pešpolku. Potrjen je bil na rednem vojaškem naboru, dasi so tisti čas fante še lovili in jih odvajali s silo. Nasledek tega je bil, da so mnogi zbežali v gozdove, se družili v tolpe in posebno zimski čas ropali po vaseh. Leta 1848. je bil moj oče že narednik. Udeležil se je vseh bojnih pohodov v Italiji do leta 1859. Dolgo je bil v papeževi državi, kjer je dušil Radetzky nemire v krvi. Leta 1855. je prišel v Ancono, odtod pa čez morje v Krivošij pod Črno goro, do kamor so segali nemiri iz Bosne in Hercegovine. Čez nekaj let je bil že spet v Italiji.

Večkrat je pripovedoval nam otrokom o svojih doživljajih pri vojaki. Vojaško življenje se mu je dopadlo, vojne in njenih dejanj pa ni hvalil. Vojak je teliček, vojak mora ubogati, storiti mora vse, kar mu ukažejo, kakor da nima lastnih možganov, je dejal, tepe se, pa ne ve, zakaj; dobiček od tega imajo pa drugi. Nobenega berača

z lajno ni pustil od hiše praznega, vsakega je obdaril in pogostil. Rad se je tudi pogovoril z njim, če je imel čas. Nekeč mi je dejal: Vidiš, Hinko, ta je bil tudi v vojni, tam, kakor jaz. Jaz sem imel srečo, da sem odnesel zdravo kožo, razen treh malih ran, on je pa izgubil nogo. Kaj ima od tega? Pravico do beračenja... Vojnim pohabljenjem je dala Avstrija namesto pokojnine medaljo in leseno nogo, kupila jim je tudi lajno, s katero so beračili od vasi do vasi, vrteč Radetzkega koračnico in tisto: »O du mein lieber Augustin«... Za posebno odliko je veljalo, da so smeli nositi tudi vojaško kapo, toda brez rozete s cesarskimi inicijalami. Večkrat je spremljala takega reveža tudi žena, lajno pa je imel na cizi, ki jo je vlekel sestradan pes, enako beden kakor njegova gospodarja. Tako sem začel razmišljati že zgodaj o hvalečnosti domovine do njenih sinov.

Moj oče je trdil, da ga je naredila vojna za zavednega Slovenca. Kadar je bil v Ljubljani in je tu videl veterane z vojnimi medaljami in zastavo, se je vrnil vselej jezen. Zdravi se postavljajo, ki mogoče še smodnika niso poduhali, je dejal. Mrtve naj vprašajo, kaj bodo oni rekli, pa za berače naj poskrbe. Tisti čas je bilo namreč v modi veteranstvo, ki ga je v Ljubljani dolgo časa vodil magistratni uradnik Jurij Mihalič. Njihova srčna želja je bila, da bi smeli nositi poleg kroja še sablje, ki pa jim jih domobranski in vojni minister nista dovolila. Nastopali so večinoma pri pogrebih in pri procesijah. Ko so se po znanih demonstracijah leta 1908. začeli nekateri kujati zaradi nemškega poveljstva, jim je vlada vzela zastavo, nato pa še blagajno in razpuštila društvo. Slovenski narod ni s tem nič zgubil, žalovali so le poveljniki s pozlačenimi portami, ki jih je bilo več ko možta — pa razumeti niso mogli, zakaj bi se ne dalo častiti cesarja tudi v slovenskem jeziku. Nasilno dejanje vlade je tako doseglo ravno nasprotno.

»poljsko kraljestvo« z glavnim mestom Varšavo in zahtevali, da morajo legije prisesti novemu »kralju«, so se uprle. Nasledek je bil, da so jih razorožili, Piłsudskega so pa zaprli.

Razkroj Avstrije in Nemčije je bil viden čimdalje bolj. Prišlo je leto 1918., in v novembru so izpustili Piłsudskega, ki je pohitel s svojimi zveznimi v Varšavo.

Začela se je organizacija nove države. Dne 17. marca 1921 se je sprejela končno veljavna ustava Poljske republike, dne 18. istega meseca se je sklenila pogodba med Rusijo in Poljsko ter so se ugotovile vhodne meje, dva dni potem pa je plebiscit v pruski Šleziji (Śląsk) odločil, da spada ta del Poljski.

Letu 1920. je bila še odločilna bitka med boljševiki in Poljaki, zgodil se je — kakor pravijo na Poljskem — »čudež ob Visli«. Poljaki so zavrnili boljševike in si sedaj sami upravljajo svojo državo po najboljših močeh s svojimi zmognimi državniki.

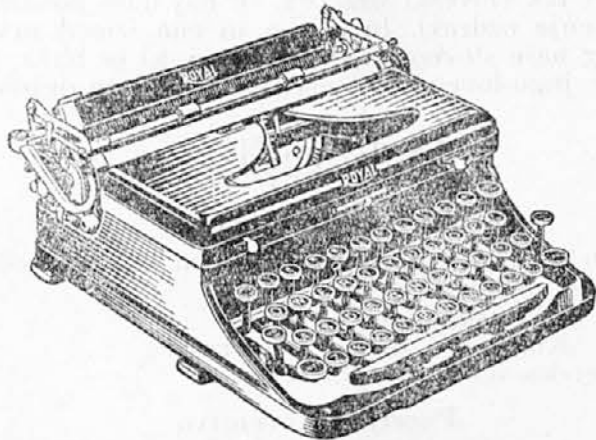
Država šteje danes nad 35 milijonov prebivalcev. Ima težave, ki jih imajo vse, zlasti moramo pomisliti, da so se v začetku svetovne vojne vodili najhujši boji ravno po poljskem ozemlju, da je bilo uničenih na tisoče in tisoče vasi in mest, da ta rana še ni zaceljena. Zgradili so si eno najboljših modernih morskih pristanišč ob Baltiku — Gdynio. Pred petnajstimi leti je tam bila majhna ribiška vasica, danes je tam trgovski in bojni pristan z mestom, katero šteje okoli 70.000 prebivalcev.

S temi vrsticami končam svoje kratke sestavke o nekdanji Poljski, o moderni Poljski morda čim prej. Skušal sem pisati kolikor mogoče objektivno, ne oziraje se na levo ne na desno.

Poljski moramo želeči le mnogo uspehov, saj je za Rusijo največja slovanska država, in Poljaki

so res Slovani z vsemi njihovimi dobrimi in slabimi lastnostmi. Edino, kar bi rad na koncu še enkrat poudaril, da poleg češkoslovaške nima nobena slovanska država tako neugodne geografske lege: zato je tudi njena politika zelo težavna, a razumljiva.

Opomba. Pri teh člankih sem uporabljal več knjig in člankov, izmed katerih imenujem: Wł. Smoleński, Historia Polski, Wykładowe, — Brandenburger, Polnische Geschichte (Göschel), Leipzig, 1915. — Grabiec, Powstanie styczniowe, Warszawa 1915. — M. Murko, Polska ustawa z dne 5. maja, Lz., 1891, str. 552-561.

VSE ZA PISARNO

dobavlja in popravlja

PRELOČ

LJUBLJANA sedaj Tyrševa 1 nasproti hotela Slon

Opazovalec

Slovenski pravopis

Mala izdaja. Priredila A. Breznik in F. Ramovš.
Založila Jugoslovanska knjigarna.

Dvakrat smo že opozorili na »Slovenski pravopis«, ki sta ga izdala zgoraj imenovana avtorja pred dvema letoma, ter pokazali in poudarili njegov pomen za našo jezikovno in splošno kulturo. Kajti po zaslugi deloma nekih deloma protislovenskih ljudi smo dobili v svoje slovensko pismo pravo brezglavje in brezvladje, pravo posebnost, ko je smel vsakdo pisati, kakor se mu je zdelo, ne da bi bila vstala javnost in zaznamovala njegovo početje po vrednosti in zaslugi. Še več, saj so se nekateri naravnost ponašali s svojo čobodravščino, v komaj prikrievanem upanju, da bo od njih pisani izpačeni in izkrivljeni jezik ubil v naših ljudeh čut za njegovo samostojnost in samoniklost in s tem omogočil njegovo »stihlo in postopno likvidacijo«. ta ideal vseh jugoslovenov glede našega materinega jezika. V to zmešnjavo pa je poleg nekaterih drugih posegel prav krepko »Slovenski pravopis«, in njegov blagodejni vpliv se kaže že vsepovsod, četudi se nam zdi, da vlačijo naše pismo še zmeraj več ko dovolj nepotrebne besedne in druge tuje navlake s seboj. Na jugoslovene pri tem seveda ne mislimo. Ti so ostali prej ko slej zvesti svoji jugoslovanski volapükovski.

Pred kratkim je izšel »Slovenski pravopis« v novi, skrajšani izdaji. Skrajšana pa je samo za dobro petino, torej ne za mnogo. Izpustila so se v njej vsa določila glede izgovora in redkejša besede. Nova izdaja je namenjena posebno za učečo se mladino, kar je založba upoštevala zlasti pri določitvi cene (26 dinarjev za nevezani, 40 dinarjev za vezani izvod). Seveda bo dobro služila tudi sicer vsakomur, ki si velike izdaje zaradi višje cene ne bi mogel omisliti.

Ta nova izdaja Pravopisa je kajpada tudi odpravila in popravila nekaj hib in pomanjkljivosti, ki so se vrinile v veliko izdajo. Zato bo tu pa tam s pridom pogledal vanjo tudi tisti, ki sicer že ima prvo, veliko izdajo.

H koncu bi predlagal tako prirediteljema kakor založnici, naj pri prihodnji izdaji napravijo Pravopis za praktično življenje bolj pregleden in uporaben na ta način, da označijo nepravilne, tuje ali slabše besede in oblike z drugačnim, morebiti z ležečim tiskom. Kajti prav v tem pogledu je sedanji Pravopis premalo odločen in zagadelj za praktičnega pisalca le prečesto nejasen.

Pravoslavna cerkev in konkordat

Razvoj vprašanja glede konkordata je tako poučen za naše notranje-politične razmere, da je vredno, obnoviti si njegov razvoj zdaj, ko je konkordat po uradnih obvestilih dokončno pokopan.

Konkordat je bil od sedanje vlade predložen skupščini in od nje tudi sprejet. Čakal je samo še potrdila od senata.

Medtem je pa začela pravoslavna cerkev zelo odločen boj zoper njega. Zaporedoma so se vršile demonstracije, tudi krvave. Najhujše so bile lanskega 19. julija, ko je stražnik s pendrekom udaril in ranil pravoslavnega škofa.

Pravoslavna cerkev je nato izobčila vse člene vlade in skupščine, ki so glasovali za konkordat. V tem pogledu je bila tako nepopustljiva, da je odrekla cerkveni pogreb nekemu takemu poslancu, in da je moral pogrebne obrede zanj opraviti ruski pravoslavni duhovnik.

Vladni predsednik je glede na to izjavil najprej, da ne misli predložiti zakona o konkordatu senatu, dokler se ne doseže s pravoslavno cerkvijo sporazum. To pa tej še ni bilo dovolj. Zahtevala je brezpogojno umaknitev tega zakonskega načrta in obenem tudi poročstvo, da ga vlada ne bo niti ne več poskušala kedaj spet uzakoniti.

Glede na to je najprej notranji minister dr. Korošec izjavil, da vlada na zakon o konkordatu ne misli več. Tudi ta izjava je bila pravoslavni cerkvi premalo. Zahtevala je, naj ji to potrdi in vse njene zahteve sprejme tudi predsednik vlade. Razen tega je pa še zahtevala prvič popolno amnestijo za vse, ki so pri demonstracijah lanskega julija zagrešili kaj kaznivega, a povrh tudi še, da bodo kaznovani vsi tisti, ki so odgovorni za te pripetljaje.

Tudi v tem pogledu je vlada zahtevam pravoslavne cerkve v vsem obsegu ugodila. Že 1. t. m. je sporočil dr. Stojadinović škofovskemu zboru, da je odstavil nekaj državnih opraviteljev, prav tako je bila pred kratkim razglašena amnestija za vse tiste, ki so zakrivali zaradi konkordata kako kaznivo dejanje zoper vlado. Razen tega je vladni predsednik še enkrat izjavil, da na konkordat vlada sploh ne misli več.

Toda vse te izjave še zmeraj niso bile pravoslavni cerkvi dovolj. Zato je dr. Stojadinović poslal arhierejskemu zboru pismo od 1. t. m., v katerem izjavlja v imenu kraljevske vlade izrecno:

»1. da ta ali tak konkordat z Vatikanom ne bo več predložen državnemu zasedanju v zakonite;

2. da bo kraljevska vlada pri vsakem bodočem urejevanju svojih razmer do Vatikanu in pri ureditvi polazaja rimsko-katoliške cerkve v kraljevini Jugoslaviji popolnoma upoštevala in uporabljala v državni ustavi poročstvo načelo o enakopravnosti vseh z zakonom priznanih veroizpovedi v naši državi.«

Šele zdaj se je zdelo pravoslavni cerkvi, oziroma njenemu predstavniku svetemu arhierejskemu zboru, da dajejo vse te izjave dovolj poročstva, da je konkordat zares in dokončno odstavljen z dnevnega reda, in je zato sklenil, da o tem obvesti duhovništvo in ljudstvo.

Spominjajte se tiskovnega sklada tednika »Slovenije«!

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in nrvnosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad našega tednika »Slovenije«.

Jugoslovensko upanje

Kot naslednik ustavljenega »Pohoda« je začel 11. t. m. izhajati tednik »Branik«. Sam pravi, da je v službi ideje, ki jo imenuje jugoslovensko misel. Torej misel, ki smo jo Slovenci zlasti po njeni tvorni plati v teh zadnjih 19 letih prav dobro spoznali in ki jo štejejo za največjo škodljivko za naše narodno telo.

Sicer pa mislimo, da ne moremo bolje predstaviti vsem pravim Slovincem tega lista, kakor če opozorimo na njegova izvajanja glede nazadovanja slovenskega prebivalstva. Mi smo že nekajkrat omenili in z dejstvi in številkami obrazložili vzroke, zakaj prebivalstvo v Sloveniji ne more naraščati. Poglavitni vzrok je strahovita preobremenitev Slovenije z javnimi dajatvami, ki duše vsako gospodarsko dejavnost, brez katere ni in ne more biti zdravega narodnega življenja. Če nam leto za letom odtegujejo do tri četrt milijarde, potem seveda ne moremo preživljati nobenega prirastka prebivalstva in tudi ob stalnem svojem številu more samo še životariiti. Zato pač mora naš prirast v tujino za kruhom. A očitno je, da bi ves naš skromni prirastek mogli preživljati doma, če bi bili lahko od vsega začetka s svojim denarjem sami razpolagali in z njim gradili pri nas doma ceste, železnice, tovarne in drugo. Saj bi samo ob sedanjem obsegu slovenskih železnic bilo pri nas za 9200 ljudi več zaslužka, če bi bile enako preskrbljene z osebjem, kakor na primer belgrajsko železniško ravnateljstvo.

Še bolj očitno pa postane zapostavljanje Slovenije v številkah o zaposlitvi delavcev. Na jugu ni bilo dosti ali nič pogojev za industrijo. Saj so šele po vojni postavili večino tovarn, pa še te le z bolj ali manj neposredno podporo države. Toda kljub temu je doli zaposlitev ponekod že znatno večja, kakor je bila pred sedanjo gospodarsko stisko. Pri nas pa so bili dani vsi pogoji za razvoj industrije. Imeli smo tovarniška poslopja s staro in vpeljano industrijo, imeli usposobljeno delavstvo. In uspeh jugoslovenskega nacionalnega dela? Tovarne razdiramo (topilnica v Litiji, steklarina v Hrastniku itd. itd.), stroje prevažajo na jug, za nove industrije čisto niti ne dobimo dovoljenja iz Belgrada, delajo se fondi za podpiranje in ustanavljanje industrije na jugu z našim denarjem!

Vse te stvari so pa seveda za jugoslovene popolnoma samoobsebnost in naravno dejstvo, ki se ne bo spremenilo in ki se tudi v korist jugoslovenski misli ne sme spremeniti. Zato »Branik« skoraž ne more skriti svojega zadovoljstva ob našem nazadovanju, napoveduje, da bo delež Slovincem na prebivalstvu Jugoslavije stalno manjši in da bo padel v doglednem času od sedanje dvanajstinke na dvajsetinko prebivalstva, in nam nazadnje kaže naravnost kot naše narodno zveličanje mogočnost, da se lahko izseljujemo na jug države!

Zakaj tako je jugoslovensko upanje: da bi Slovenci v take jugoslovenske bratovske namene padali v »doglednih« razdobjih od dvanajstine na dvajsetino, od dvajsetine na tridesetino, pa tako naprej, dokler ne bi sploh zginili in spolnili usodo, od Narodne Odbrane slovenstvu namenjeno.

Od priznanja k dejanju

Vedno več jih je, ki izražajo zadovoljstvo nad našim listom. Oglašajo se tudi novi naročniki — dokaz, da si misel, ki jo zastopa list, vedno bolj utira pot. S tem so svoje soglašanje praktično potrdili. — Obračamo se še do tistih, ki odlašajo, da storé enako. Simpatije so sicer nekaj lepega, ali samo od njih ne živi nobeno gibanje. Treba je tudi žrtev. Stare naročnike in prijatelje prosimo, naj nam pošljejo naslove oseb, o katerih mislijo, da ga bodo naročile, ako ga jim pošljemo na ogled. Kdor se ne misli naročiti, naj list vrne z opazko: Ne sprejemem. Najlepša hvala vsem, ki se bodo odzvali. **Uprava in uredništvo.**

Naši slovenski vzori in upi so pa tem jugoslovenskim kar najbolj nasprotni. Mi nočemo v »doglednem« času padati na dvajsetino, tridesetino in še niže do popolnega zginjenja. Mi hočemo marveč ostati, živeti in rasti na svoji zemlji in iz lastne moči. In ker nas je jugoslovenstvo ne samo v besedah, ampak tudi v dejanju obsodilo na pogin, bomo delali ravno narobe od tistega, kar bi jugosloveni hoteli, da delamo. Zmeraj bomo imeli pred očmi, da je naš poglaviti sovražnik jugoslovensko nacionalstvo, ki je tembolj zoprno, ker še zmeraj lovi preveč zaupljive ljudi med nami s hinavsko krinko zaskrbljenega »brata«.

In ko bo zadnji Slovenec spoznal, kdo in kje je najhujši naš sovražnik, takrat in v tem spoznanju bo nam pripadla zmaga kar od sebe.

Nacionalne skrbi

Ob letošnji preračunski obravnavi so govorili te dni poleg drugih tudi razni jugosloveni, kakor dr. Dragutin Kojić, dr. Baričević, Žika Rafajlović, govorili so seveda o narodni enotnosti. Pri tem so napadali vse, ki so samo od daleč priznali, da so Slovenci in Hrvatje dva samostojna naroda. In seveda jih je strahovita skrb za državo,

